

we ook wat meer kracht kunnen ontwikkelen.

In ieder geval mag deze arbeid van onze Roomsche landgenooten gezien worden. 'k Wou, dat wij er ook eens toe konden komen.

Gr.

G. MEIMA.

LITERATUUR EN KUNST.

Het „psycho-pathologisch element” in de moderne roman-literatuur.

II.

In het vorige artikel spraken we, na een algemeene inleiding over het begrip psycho-pathologisch, over de invloeden, die zich in de moderne romans doen gelden en een sterk psycho-pathologisch element daarin brengen.

Thans komen we tot een beschouwen van de gegevens, waaruit de nieuwe romans zijn opgebouwd, gegevens in vele gevallen, die of zelf abnormaliteiten zijn of in hun bewerking tot ziekelijke toestanden leiden. Uiteraard zullen we op dit punt uitvoeriger moeten zijn, dan ten aanzien van de eerst-besproken zaak, omdat het daar ging om een alleen-maar-aanwijzen, terwijl we thans telkens met den inhoud van verschillende romans in aanraking komen, en bredere omschrijving soms noodig zal zijn.

Niet in details echter zullen we spreken over de veelvuldige gegevens, die liggen op sexueel gebied. We signaleeren ze het eerst, omdat ze veelszins de meest abnormale zijn, maar in nadere behandeling treden we niet. Slechts merken we op, dat bij sommige auteurs een bepaalde neiging valt te constateeren, allerlei sexuele afwijkingen en uitwassen tot onderwerp van bespreking te maken en — goed te praten. Onomwonden worden daarbij de dingen bij den naam genoemd, opdat de lezer niet denken zal, dat hij met een minderwaardig sensatie-romannetje te doen heeft, maar zal verstaan, dat hij hier staat voor een uiting van realistische kunst. En door deze vlag heet dan de lading gedekt, want realisme moet de werkelijkheid doen zien en de kunst behoeft immers niet op grond van allerlei conventie-begrippen en fatsoens-overwegingen die werkelijkheid te verdoezelen! We komen op deze beschouwing nog nader terug, als we kritisch ons onderwerp gaan bezien, we wijzen nu alleen maar op het feit zelf. Dat het een ziekte-verschijnsel is meen ik te kunnen verdedigen, niet slechts op den grond, dat de beschreven toestanden en opvattingen dikwijls zelf abnormaal zijn, symptomen van degeneratie, maar vooral ook met het oog op de omstandigheid, dat dergelijke uitwassen worden gerechtvaardigd, als uitingen van persoonlijk levensinzicht of gevolgen van een door de omstandigheden ontstane karakterontwikkeling. Met name dit laatste, dat een wegcijferen beteekent van zelfverantwoordelijkheid, en van schuldigen slachtoffers maakt, slachtoffers van opvoeding of erfelijke belasting, doet deze ziekte-openbaring bovendien zeer gevaarlijk zijn. En dan wordt dat gevaar nog vergroot door sympathiebetuigingen van sommige toonaangevende literaire periodieken. Zoo lezen we over een der meest-geïnfecteerde romans (een vertaling uit de buitenlandse literatuur) deze uitspraak: „...het is de psychologische ontleding, die vaak tot ongekende diepten gaat, welke aan dit wonderlijke boek een ongekende waarde geeft. Niet alleen de suggestieve stijl, maar ook de meeveroerende beschrijvingen maken dit boek tot een waarachtige schoonheid. Van al de boeken welke” (volgt de naam van den auteur) „schreef, is dit wel het meest menschenlijke en schoone en dus het belangrijkste”. Dank zij dergelijke voorlichting, gaan allerlei auteurs zich wijden aan het produceren van dergelijke „schoonheid”, hetgeen de uitbreiding van de ziekte niet weinig verhoogt.

Naast de gegevens op sexueel gebied en direct er mee in verband, staan allerlei morele afwijkingen als motieven voor romans. En dan is wel een der meest behandelde en meest verzielde elementen de opvatting van het huwelijk. Dat de heiligheid van het huwelijk voor den doorsneemodernen roman niet een beginsel is, wisten we al lang, maar het pathologische in de uitbeelding der verhoudingen, zooals die in de nieuwere romans schering en inslag is ligt ook niet in de opvatting als zodanig, maar in de uitwerking daarvan. Daarop willen we in de eerste plaats in dit artikel wijzen.

Zeer veelvuldig n.l. is in de nieuwere boeken het gegeven, dat door een onzer literaire periodieken (De Hollandsche Revue) schamper „het eeuwige trio” wordt genoemd. Dat „trio” wordt dan gevormd door twee echtgenooten, die langs elkaar heen leven, en een derde, die een van beiden de oogen doet opengaan voor de leegheid van het huwelijksleven, zooals het is, en den rijkdom daarvan, zooals die zou kunnen zijn. Veelal is de een (in den regel de vrouw) een „artistiek” aangelegde ziel, die houdt van literatuur, muziek, studeeren, „diepzinnige” gesprekken en de ander, (vaak de man) een nuchter-zakelijk mensch, die alleen leeft voor cijfers en omzet, die druk is overdag en 's avonds genoeg heeft aan z'n krant, z'n pantoffels en z'n sigaar. Dezulken leven

dan ieder hun eigen leven, dat van de(n) ander verdragend, omdat zoo langzamerhand een soort van tusschensfeer is ontstaan, die samen zijn mogelijk maakt, maar eigenlijk teleurgesteld en daarvoor verkoeld. Dan komt de derde op een gegeven oogenblik op het toneel, dikwijls een oud vriend, die op bezoek is genoodigd. Hij ontloopt zich dadelijk als geheel anders, een „denker”, een, die smaak heeft en over die smaak vrijmoediglijk praten kan — en er ontstaat een stille bewondering voor hem van de zijde der miskende vrouw. Dan begint de roman. Er zijn vele mogelijkheden voor een verder verloop en dus vele variëteiten in de uitwerking, waarbij gelukkige omstandigheden altijd zeer gewenschte behulpzels zijn, maar de richting blijft toch altijd ongeveer dezelfde. De vrouw komt tot de conclusie, dat de vriend de juiste echtgenoot voor haar zou zijn geweest, en deze, die er verlichte theorieën op na houdt over huwelijksdwang en huwelijksvrijheid, deelt in die opinie. Soms is dan de afloop een echtscheiding (maar daar is de charme al lang af, omdat reeds zoovele auteurs die oplossing gevonden hebben), soms ook een terugkeer van de vrouw tot den tijdelijk verlaten toestand, omdat allerlei overwegingen, die dikwijls op zichzelf een roman inhouden, haar heur plicht doen verstaan. Natuurlijk is ze dan een soort van martelares van dien plicht, want het leven van leegte gaat herbeginnen, te pijnlijker, omdat „het ware geluk” dichtbij haar is geweest. En de lezer wordt (stilzwijgend) uitgenoodigd, haar zeer heldhaftig en sympathiek te vinden.

Tot z'n meest algemeenen vorm teruggebracht hebben we hier een inhoudsoverzicht van vele nieuwere romans tegelijk. Met verandering in de details is dit het gebeuren in „De Droom” van Henri Borel, „De Oude Schuld” van Ada Gerlo (dat kort geleden in herdruk verscheen), „Voorbijgangers” van Top Naef, „Oom Jerry” van Felix Hageman, „De schoone eenheidsdroom” van Willem Zimmermann, „De Goden beschikken” van L. van Lange, „Het ideaal” van Jeanne Reyneke van Stuwe, alle romans, die in den loop van 1925 zijn uitgekomen. En dan laat ik buiten beschouwing de breede collectie vertalingen, meest uit het Engelsch, die hier ook genoemd zouden kunnen worden.

Dit nu is, naar mijn gevoelen, een openbaring van ziekelijkheid, en dan bepaaldelijk van psycho-pathologischen aard. Want heel het proces is psychisch en het gebeuren is van die psychische gesteldheid afhankelijk en daaraan ondergeschikt. En dan schuilt het pathologische hierin, dat enerzijds de verhoudingen zoo zijn gecomposeerd, dat de vrouw, die haar eigen weg gaat, haar te lang miskend recht zoekt en dus niet schuldig, maar sympathiek is, en aan den anderen kant door den vriend denkbeelden worden verkondigd, die zulk een doen volkomen rechtvaardigen. Daarbij is dan de karakterteekening veelal zoo (b.v. in het verdienstelijk geschreven boek van Zimmermann en in „de Oude Schuld”), dat voor minderwaardige gevoelens geen plaats blijft en alle gedachte aan sensualiteit als drijfveer is buitengesloten. De verouderde en onrechtmatige huwelijksmoraal is de eenige oorzaak van al het „leed”, dat door vrijheid amstonds in blijheid veranderen zou.

„Maar”, zegt de criticus in de „Hollandsche Revue”, „voorshands zitten we nog met dien verouderden burgerlijken stand opgescheept en zoolang we dien nog hebben, blijft het trio zijn plaats onder de zon oepschen, zijn wel erg eentonig liedje zingen en blijven wij wel genoodzaakt er ook telkens opnieuw weer naar te luisteren, al gebeurt het reeds sedert jaren nooit meer, dat een oorspronkelijke geestige variant ons de afgezaagheid van het thema doet vergeten en de vervelingsrimpel op ons voorhoofd glad strijkt”. Ik citeer deze woorden, omdat door den toon van spot heen toch duidelijk hetzelfde gevoelen spreekt, dat we hier staan voor een verschijnsel van degeneratie, van psycho-pathologie dus.

Nu zou men kunnen zeggen, dat de romans in dezen spiegel zijn van de werkelijkheid en dus het odium gelegd moet worden op de realiteit en niet op de literaire weergave daarvan. Maar, afgedacht dan nog van de vraag of de werkelijkheid inderdaad zoo is, als we op grond van zulk een afspiegeling zouden moeten gelooven, blijft de wijze, waarop de romans dit gegeven bewerken zoo, dat we alle reden hebben om van ziekelijkheid in de literatuur te spreken. Men behoeft slechts een van de genoemde boeken te lezen en zich te verplaatsen in de mentaliteit als van een „De Goden beschikken”, om daarvan overtuigd te zijn.

En dan maakt de overdrijving van de zielkundige ontleding deze ziekelijkheid nog groter. In verschillende romans is deze merkwaardige tachtigers-verdiende verworden tot een vazelpluizerij zonder einde, een altijd maar subtieler ontleden, een mediteeren over iedere kleinigheid als ware ze een levensquaestie, zoo dat ge bij het lezen u soms als aan den voet van een grooten boom geplaatst gevoelt, met de opdracht, de nerven van zijn bladeren te tellen. De menschen denken hardop en die kaleidoscoop van gedachten, die een menschenbrein doorflitsen, wordt bekeken en rondgedraaid en nog weer eens bespiegeld, dat ge er mee wordt. En dat alles dient dan, om een

moraal te bepleiten, die, op een zachtst gezegd, averechtsch is.

Bij alles, wat we zeiden, hadden we boeken op 't oog, die niet in excessen vervallen, en niet met allerhande buitensporigheden of heftige ontwikkelingen werken. Gaan we ook die in onze beschouwing betrekken, romans b.v. als de beide laatste van S. la Capelle Roobol of het nieuwste boek van Pamela, de vele vertaalde romans van Oppenheim, Delle e.d. dan wordt het ziektebeeld nog veel duidelijker, zoo duidelijk, dat we van een gevaarlijke infectie kunnen spreken, gevaarlijk voor een gezond literair leven en ook voor de morele opvattingen van het lezend publiek. Want aan zulk een analyse van de huwelijksverhoudingen zitten allerlei consequenties vast. Daarover en over verdere gegevens in een volgend artikel.

C. T.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Stockholm en de Zending.

II.

„De Conferentie van Stockholm is een feit van groote beteekenis geweest in de kerkgeschiedenis, dat zeker zijn invloed blijvend zal doen gevoelen. Toen we daar al die afgevaardigden bij elkaar zagen van allerlei kerken van 37 volken uit alle werelddelen, voor het grootste deel menschen van machtigen invloed op het gebied van godsdienst en kerk en wetenschap, kregen we de vaste overtuiging, dat daar iets wezenlijks gebeurde, iets, dat niet maar zoo met een enkelen zin kon worden omschreven, maar in den loop der geschiedenis zich steeds meer zou openbaren.

We kregen zeer sterk den indruk, dat wij midden in den stroom der kerkgeschiedenis stonden, dat een nieuwe periode in de geschiedenis der christelijke kerk was aangebroken, dat het met het isolement der afzonderlijke landskerken gedaan was, die, willen zij niet aan kracht en beteekenis voor het eigen volk verliezen, mede moeten, echter niet als willloze objecten, medegesleurd in een richting, niet zelve gekozen, en met een vaart, niet zelve geregeld, maar als welbewuste leden van het groote geheel, met blijdschap meegaande in den algemeenen gang, begeerig om ook het hare bij te dragen tot versterking van het licht, dat Christus' gemeente moet laten schijnen in de wereld.”

Zoo schreef Prof. Cramer in het „Algemeen Weekblad” in groote geestdrift. Wij kunnen dat enthousiasme verstaan; het moet ook een geweldig schouwspel zijn geweest, al kan men over doel en streven, beteekenis en vrucht der Conferentie met Prof. Cramer van gevoelen verschillen.

Op de Conferentie werd duidelijk openbaar het streven der kerken naar onderlinge toenadering. Gevoeld werd, dat gescheiden leven nog iets anders is dan in vijandschap leven. In de wereld hebben wij elkander noodig.

Deze eenheidsbeweging is reeds jaren gaande, maar vond in Stockholm een rustpunt. Voor de gevaren, die hier schuilen, mogen wij niet blind zijn; het gaat natuurlijk niet aan, wezenlijke verschillen weg te doezelen, en door de kerkgeschiedenis een streep te halen; maar dit verhindert toch niet, om het goede te waardeeren, dat in het zoeken naar toenadering ligt.

Stockholm's Conferentie is voor de Zending ook in dit zoeken en streven een voorbeeld geweest, en heeft zelfs daadwerkelijk aan deze toenadering meegewerkt.

Niet alsof de samenwerking in de Zending pas bij Stockholm begint.

Het is reeds jarenlang allerwegen gevoeld, dat wij elkanders steun behoeven, ook al is er verschil in uitgangspunt en methode van arbeid. Bij de ontzaglijke taak, die op de kerk des Heeren rust, om het Evangelie aan alle creaturen te prediken, wordt steeds helderder ingezien, dat wij elkander de hand hebben te reiken, en moeten samenwerken, waar dit mogelijk is en niet strijdt met eigen beginselen. Doch samenwerking is heel iets anders dan samenstelling. Men kan gedeeld en gescheiden optrekken in den grooten strijd om de komst van Gods Koninkrijk, en toch met elkander voeling houden.

In Nederland wordt dit verstaan.

De verschillende zendingscorporaties houden ieder jaar in de maand October de Algemeene Nederl. Zendingconferentie, waar Gereformeerden, Hervormden en Lutherschen elkander ontmoeten en spreken. Ook de Zendingstudie-conferenties van Lunteren wijzen op hetzelfde. En vooral het Zendingconsulaat in Oost-Indië geeft een schitterend voorbeeld van zulk een samenwerking. Bij alle verdeeldheid, die er is en helaas ook wel zijn moet, doet zulk een streven het hart goed.

In het buitenland is het niet anders.

De Bremer continentale Zendingconferentie, die van 1866 om de drie of vier jaren samenkomt, toont, dat men in het werk der zending zien wil op hetgeen vereenigt.

Niet minder heeft dit de Wereldzendingsconferentie van Edinburg geleerd in 1910. Het is waar, dat de hooggespannen verwachtingen niet zijn vervuld; ook heeft de wereldoorlog veel bedorven.

Maar de king op he maar heel zelfs in d

Nu, te S en der ze aiting gek

Immers vertegenwo wijze, terw de besprek dige gestal tius, patria getelijken maakt.

Er is, e lijing ge elie van 1925; nam drie een o volger Pho tredende p

Behalve der ortho aartsbisscho professoren

Ook moe dat aanwe risch-Nesto oude kerke

Al deze onderscheid uit, dat h werd gestel

Het kan vergadering van het gr de patriarch in zijn eige bij andere de woorden het Grieksc

Hoe dit van het g te zien.

Immers, in de Leva proefde, de leven geest nen en in Mohammeda alle deze p krachtig ye

De gesche zie, Armeni wersteling kerken alda volken. Erke lig was, en maar in gre noegzaamhe gen; de pu zelden verv het leven g hammedaans leden der o

En toch invloed der zoeken en het voor d zijn geweest kunnen verh gelie, om is de de zede Evangelie

Zou het haat en teg Zie, daar holm de 19 ken met de broederhand delijk aanva

Vanwaar wij hierin d God werkt geweest. Al zie, Armeni geweest van hammedanen kerk ernstig

En in dez de protestan

In de toek ding in. Er tegenwerking arch Photius ferentie nam woorden ges de toekomst der Hervorm

Deze uitsp arch niet m maken. Op hij te Zürich getwijfeld te op de ortho mee gaat de nieuwe toek